

Fra visjon til mareritt: Tanker fra skuffen etter at CrowdStrike slo verden ut

Denne teksten ble først publisert på <http://einarflydal.com> den 20.07.2024.

Kaotiske tilstander på flyplasser kloden rundt. Bilde fra <https://www.aftenposten.no> 20.07.2024

Sikkerhetselskapet CrowdStrike sin lille programmeringsfeil gjorde at visjonær og frigjørende teknologi plutselig ble til et slags teknologisk basert mareritt som langsomt kryper inn i og setter sitt preg på hver krok av våre samfunn og hver krok av vår tanke.

Jeg har hentet følgende drøyt 10 år gamle tekst fram fra skuffen av mine upubliserte manuskripter og lagt til en setning om Donald Trump. Teksten er minst like aktuell i dag.

Aviser og tidsskrifter, nettsider og blogger har nå stadig fler artikler om de mer problematiske sidene ved Internett. Internett er over 40 år gammelt som visjon, og rundt 15 år som realitet for de fleste rundt oss. Vi lar oss riktignok ennå – og med rette – begeistre over vunnet informasjonsfrihet, det utrolige informasjonstilfanget, den grenseløse kommunikasjonen, de store effektiviseringsmulighetene, de politiske vårene og den nær sagt ubegrensede kreativiteten som utløses. Men en drøyt 10 år gammel allmenn Internett-rus er på hell, og det er blitt mulig – og legitimt – å trekke fram de mer ubehagelige sidene. Her er et forsøk på å gi en oversikt der teknologien holdes fram som barn av visjonen og samtidig en vesentlig årsak til problemene. Det må nødvendigvis bli summarisk og ensidig. Så får leseren forsøke å balansere det ut mot oppsidene vi har vent oss til.

Ideen om å lage en generell infrastruktur for all slags informasjonstransport, som supplement til vei, vannrør og strømledninger for transport av andre samfunnsgoder, stammer fra 1962. Prosjektet var

fylt av visjoner fra starten, og ble raskt fylt av flere, og det førte til designkriterier for det som ble internett: Ingen (i praksis lav) sentral kontroll. Skarp teknisk deling mellom nett, utstyr og innhold, slik at disse "lagene" er utvitende om hverandre. Frihet for alle til å bygge nettverket videre ut. Ingen kvalitetsgarantier.

Disse designkriteriene dreide seg ikke bare om hva som var teknisk smart å gjøre, men om politiske visjoner:

Fri informasjonsflyt ville fjerne friksjon fra alle slags markeder og altså gjøre dem mer effektive, til glede for den allmenne samfunnsnytt. *Fri kunnskap* til alle ville fjerne kunnskapsmonopoler og gi makten til folk flest, vekk fra de politiske maktsentra og vekk fra "korporasjonene", de store selskapene. Individet ville bli fritt, og løsrevet fra lokalsamfunnets knugende båndkniv. Alle kulturer ville få *samme sjanser* til å komme til orde, dvs. demokrati. Teknologi ville bli så billig at alle ville *eie sine egne produksjonsmidler*, klassesamfunnet kunne dermed oppheves, og alle kulturer ville kunne blomstre opp.

Sammen kunne vi dermed skape alle slags dugnadsprosjekter på nettet – på tvers av klasser og klaner, språk og kulturer, grenser og avstander. Mennesket skulle smelte sammen med teknologien. Såvel blant investorene, teknologene, CIA, det amerikanske forsvaret, de nye samfunnsfagene og hippie-bevegelsen ble Internett skrevet inn i historien som del av etterkrigstidas store prosjekt, mens skyggene fra fascismen, nazismen og kommunismens totalitære grusomheter fortsatt hang tungt over USA og resten av Vesten: Hvordan skape det nye anti-autoritære mennesket?

Og på toppen av alt dette kom det til en gryende miljøbevissthet som i den nye IKT-baserte økonomien så en mulighet for å skape fortsatt velferds- og økonomisk vekst uten økte ressursuttak og økologiske fotavtrykk.

I det romantiske og visjonære diktet som tekno-hippie-poeten Richard Brautigan sprer på campus i Berkeley i 1967, får vi det, nesten alt sammen:

I like to think /
(it has to be!) /
of a cybernetic ecology /
where we are free of our labors /
and joined back to nature, /
returned to our mammal /
brothers and sisters, /
and all watched over /
by machines of loving grace.

Med det store forbehold at mange fortsatt er sulteforet, andre finner livet i de virtuelle landskapene å være selve lykken, Hva er så blitt status for visjonene?

Når produksjonsmidlene er gratis, marginalkost er null og konkurransen er hard, blir prisen null. Nettet flyter over av gratis skrot, og av gratis stoff som er lokkemat for å skaffe seg monopol slik at konkurransen svekkes. Da kan man til gjengjeld bli steinrik siden markedet er globalt. Helst bygger man inn mekanismer som skaper ekstremt rask vekst (først og fremst "klubbeffekter" og dopaminproduksjon som gir avhengighet), eller gir bort noe for å få inntekter fra noe annet. Dette er

strategier for å skape monopoler, mens de som ikke lykkes i et slikt "vinneren-tar-alt"-spill, taper – ja, nettopp alt.

Markedet som velferdsmaskin viste seg å ikke være ubetinget effektiv under slike forhold, ettersom dette spillet om å få de største og beste salgsbodene på markedsplassen raskt ender i globale hegemonier. Markeder kan altså bli *for* perfekte, og verdiskapningen i dem kan oppføre seg på måter som de visjonære ikke hadde tatt høyde for.

Og dermed er mye sagt: Kulturer samordnes og flates ut. Google og Facebook og Skype tar nærmest verdensherredømme, og vi leverer fra oss – uten å vite det – nøkkelinformasjon om oss selv som gjør at deres hegemoni forsterkes til et nivå der ingen kan utfordre dem. Frihet fra "the corporations" og fra sentralmaktene? Ikke lenge. Automatisk programvare kjenner nå igjen hvem som lar seg fotografere med hvem – kloden rundt. *Personlig frihet?* Ja og nei. Hver mobiltelefon, bussbillett og hvert kredittkort fungerer som en finmasket håv som stadig mer bidrar til å bygge opp ditt alter ego til bruk i målrettet reklame, etterretning, og styring og kontroll med offentlige tjenester.

Visjonene om frihet gjennom den sterke tekniske lagdelingen og skillet mellom nettverk og innhold som ga muligheten for å kunne bygge nettet ut etter forgodtbefinnende og legge til innhold og terminaler i vilden sky, har også vist seg ganske blåøyde: I dag er datanettene kritisk grunnleggende samfunnsmessig infrastruktur i de fleste land, men står under kontroll av globalt dominerende aktører uten særlig sosial/myndighetskontroll. Kinesiske Huawei med sine sterke forsvarstilknytninger leverte nye sentraler i det norske telenettet. Hvem vet hvilken adgang der er til å kontrollere dem fra Beijing? Men amerikanske Cisco har selvsagt også avtaler med sitt lands myndigheter om tilgang til sensitiv informasjon, og hvem vet hva det vil bety i et USA der Trump og hans menn har tatt ledelsen? Ikke vi i alle fall. Selskaper som Google, VISA, PayPal og Facebook samler persondata, søksmønstre, samhandlingsnettverk, interaksjonsmønstre, info-epidemier, epost-innhold, etc og gjør informasjonen til gull mens totalmarkedet svinner og de andre aktører må kjempe om restene.

At alt skulle være åpent og fritt for alle, har også sørget for sikkerhetshull store som låvedører. Og det oppdages stadig nye. Norges forsvar er blant dem som kan bevitne det. Internettet er ikke designet for å være sikkert, men for å ha omveier hvis noe ødelegges. Og det er ikke designet for å leve opp til et sikkert kvalitetsnivå. Tvert i mot. Det er designet utfra en tanke om at "går det, så går det", og at det skal virke minst sånn noenlunde. Omtrent som det norske NAV-systemet: Det virker bare så lenge folk oppfører seg skikkelig. Stadig mer ressurser må derfor nå brukes på å flikke på sikkerhetsløsninger, sile bort hackerangrep, osv., samtidig som vi har gjort Internett til vårt samfunns DNA. Designen har skapt sikkerhetsmangler på alle "lag", som betyr at all info og alle systemer og prosesser lett legges åpne for tapping, sabotasje, utnyttning, sletting, stansing. Noen selskaper og land har ressurser til å være i front i dette racet. Privatpersoner har ikke, mange selskaper og land har det ikke, og blir taperne på denne arenaen – først og fremst fordi den er så stor.

Den internasjonale forbrødringen som også skulle skapes – hvordan går det med den? Ja, den skjer i stor og omfattende grad, og det har svært mye positivt ved seg. Men vel, den har også flere sider. Den vi snakker minst om, er hvordan nettet skaper et hat mot Vesten, og kan tolkes som et overgrep der Vesten presser seg på og utbytter Resten på nytt gjennom en slags informasjonskolonisering. Der er mange røster i Resten som målbærer et slikt syn. Vi latterliggjør dem stort sett eller setter dem i

bås med jihadistene, i stedet for å se at de faktisk har en betraktning som sier det samme som internettets forretningsmodeller: "Vi er der jo for å drive forretning!"

Einar Flydal, flittig internett-bruker, den 20. juli 2024

cand. polit., Master of Telecom Strategy. Pensjonert forsker fra Telenor ASA

PS. Det er ganske underlig: Så lenge man arbeider i privat næringsliv, skal det ganske mye til for å fremme tanker om at det bedriften lever av, egentlig er negativt. Slike tanker filtreres ut av bedriftskulturen, av viljen til å ville se det positive, av et alment syn på kritikk som per definisjon noe negativt. Biter man hånden som gir en mat, biter man i hvert fall svakt.

Derfor kom jeg i løpet av mine nær 40 år i næringslivet aldri lenger enn til å fremme slike formastelige tanker i forsiktige og litt runde ordelag, til å få fram en rapport der jeg ville ha enkelte sider problematisert, og til å drive intern undervisning som skulle gi kolleger muligheter til selv å trekke konklusjonene. Og jeg verken søkte eller fikk maktposisjoner der jeg kunne ha fremmet mitt syn kraftigere. Det ville jo uansett ikke vært mulig: Konsekvensen av å ha makt og ikke å være på kurs med bedriften, er å slutte frivillig eller bli sagt opp. Samtidig trenger ledere nettopp slike «hoffnarrer» som får lov til å si det som ellers er forbudt, uten å miste jobben (og hodet).

Seinere, som ansatt ved NTNU, gjorde jeg enkelte av Internettets mer problematiske sider til kurstema, og forvirret mine IKT-entusiastiske studenter – for slik problematisering var de ikke vant til.

For tida dukker det opp stadig flere artikler som understreker Internettets problematiske sider - for personvern, næringsliv, stater, osv. Det er blitt legitime tanker i større miljøer. Kanskje fordi effektene nå begynner å bli så iøynefallende. Kanskje er det fordi vi har begynt å venne oss til alle de fantastiske gevinstene i informasjonsflyt, -tilgang og -bruk som Internett har gitt oss, slik at det nå kan det være tid for å ta for seg det som peker seg ut på kostnadssiden.